

Vilda växter i trädgården

TEXT: ERIK HANSSON

FOTO (OM INGET ANNAT ANGES): MATS WILHELM

Att odla vilda växter i trädgården är en riktigt bra insats för den biologiska mångfalden. Dessutom är det vackert. Här får vi tips på svenska växter som är enkla att odla.

Trädgårdsodling brukar ofta innebära en tur till en plantskola där snabbodlade plantor av främmande växtarter säljs i plastkrukor. Dessa planteras sedan i den egna trädgården. Men det måste inte vara så. Det går också att samla frö från inhemska växter i närnaturen och så dem i trädgården. Förutom att det är gratis är det också bättre både för miljön och den biologiska mångfalden.

Torbjörn Tyler, docent och museiintendent vid Lunds universitet, har odlat en bra bit över 2 000 växtarter i sin trädgård. Han tycker att det framför allt finns två bra skäl att odla inhemska växter.

– Det första handlar om biologisk mångfald. Genom att odla inhemska växter kan vi inte bara värna dessa växtarter – vilket kanske inte är så viktigt om det handlar om vanliga vilda växter – utan också gynna den stora mångfald av andra arter som i regel är knuten till varje inhemsk växtart. Många av dessa kan vara sällsynta eller hotade, åtminstone lokalt, även om växtarterna som sådana inte är det.

Det kan till exempel röra sig om att vissa fjärilslarver bara kan äta vissa vilda växtarter. Även om de fullbildade fjärilarna kan klara

sig med nektar från många olika växter så klarar sig fjärilslarverna inte utan sina specifika värdväxter.

Det andra skälet till att Torbjörn Tyler tycker att man ska odla vilda växter är för att det ger möjligheter att lära känna dem.

– Det är kunskaper som man sedan kan använda för att hitta arterna i naturen eller förstå vad som krävs för att värna om dem. Växter som man har i trädgården och kanske till och med själv drivit upp från frön har man ju möjlighet att studera vid alla årstider och i alla åldersstadier så att man sedan kan känna igen dem även när de inte blommar och genom framgångar och misslyckanden i trädgården kan man få bättre förståelse för vad de behöver av till exempel sol, vatten och näring för att överleva i naturen.

Att odla vilda växter från frön som du plockat i närheten är oftast inte speciellt svårt. De är trots allt anpassade till det aktuella klimatet. Åtminstone så länge du planterar dem i en någorlunda liknande miljö – exempelvis torrt och magert eller skuggigt och fuktigt. Det enklaste sättet är att sprida ut fröna direkt på hösten när du samlat in dem, men då får du räkna med att en del av dem inte gror. En säkrare metod är att så fröna i krukor med blomjord och sedan plantera ut dem när de har etablerat sig.

Vårärt trivs på skuggiga platser och hittas i naturen i frodiga skogsmiljöer. Den har en riklig nektarproduktion och besöks av många olika insekter under maj och juni när den blommar.

Åkervädd trivs på torr, väl-dränerad mark i soliga lägen. De producerar både pollen och nektar i stor mängd och attraherar såväl bin som fjärilar. Här syns en antenmal och en blombeck.

Rödblåra trivs bäst i näringsrik jord på halvskuggiga platser. Flera fjärilslarver är beroende av rödblåra under larvstadiet, bland annat mindre igelkottsspinnare.

Var, när och hur ska man samla in och ta hand om fröna?

– Frön av de flesta vanliga vilda växter kan man själv enkelt samla i till exempel vägkanter där det brukar finnas en stor mångfald av arter. Om fröna eller frukterna lossnar lätt från plantan så är de i regel mogna och färdiga att sås, men ibland kan det vara bra att först låta dem ligga på tork några veckor eller månader, till exempel över vintern, inomhus så att de får efter mogna och inte möglar eller ruttnar.

Ett annat tips är att plocka hela växten utom roten och sätta i en vas för att först njuta av när den blommar. När den sedan torkar ut och frön bildas kan dessa sköras. När växten torkat kan du smula ner hela fröställningen i en kruka med jord eller där du vill så växten.

– Enda problemet med den metoden är att det kan vara svårt med doseringen, det vill säga att man kanske sår alldeles för tätt så att man sedan måste gallra bland groddplantorna.

Hur viktigt är det att fröna sås i rätt sorts jord?

– Det spelar nästan ingen roll alls. I princip allt går att så i vanlig billig blomjord från affären, fast ibland kan det vara mer praktiskt att täcka fröna med ett lager sand. När man sedan planterar ut plantorna spelar det förstås roll vad det är för jord där man planterar dem, men de arter som man kan hitta frön av i vägkanter klarar sig i regel bra i vanlig trädgårdsjord. De flesta föredrar lite näringsfattigare förhållanden, så gödsel behöver man sällan göra. Samlar man frön i närheten av där man bor så är dessutom chansen stor att det är ungefär samma jordmån, till exempel kalkhalt och pH, i vägkanterna som i den egna trädgården. Om man däremot samlar frön under en semesterresa till exempel till Öland så kan det behövas lite extra kalk där man vill plantera växterna. Annars kan man förstås hitta information om växternas ekologiska krav i florer eller annan speciallitteratur, avslutar Torbjörn Tyler. 🌱

Bra arter att odla

Här är tio exempel på växter som är vackra, lätta att odla och bra för många insekter: **blåeld, gullris, käringtand, liten blåklocka, rödblåra, rödklint, röllika, smällglim, vårärt** och **åkervädd**.

Regler kring fröinsamling

Enligt allemansrätten gäller samma regler för frön som för att plocka blommor. Du får samla in en mindre mängd fröer i naturen men samla med omdöme. Du får inte riskera att utarma det befintliga beståndet.

Det är aldrig tillåtet att plocka blommor, frön eller grenar från fridlysta växter. Det gäller exempelvis orkidéer, backsippa, mosippa, hedblomster, kalvnos, marrisp, våradonis och i delar av landet blåsippa, gullviva, liljekonvalj och smörboll. På Naturvårdsverkets hemsida www.naturvardsverket.se/amnesomraden/arter-och-artskydd/fridlysta-arter hittar du en lista över alla de 275 kärlväxter som är fridlysta i landet.

I naturreservat och nationalparker framgår oftast i föreskrifterna vad som gäller. Sök på naturreservatet hos www.lansstyrelsen.se eller på din kommuns webbplats. Varje skyddat område är unikt och har sina regler. Förutsatt att föreskrifterna inte förbjuder plockandet av blommor eller frön så är det okej att plocka en mindre mängd frön.

Liten blåklocka trivs i öppna miljöer på mager eller sandig mark. Blomman besöks av många olika bin, dagtid samlar de pollen och nektar, på kvällen kryper de in i blomman för att övernatta.

Smällglim trivs i mager jord på soliga platser. Blommorna erbjuder både pollen och nektar. Plantan är också värdväxt för ett stort antal fjärilsarter. FOTO: ERIK HANSSON

Rödklint trivs i öppna miljöer och blommar rikligt under juli till september. Den utdragna blomningen gör att den kan erbjuda nektar till många olika insekter lite senare på säsongen.